

אבלות החורבן

א] האבלות והציפייה נובעים זה מתוך זה

האבלות על החורבן אינה אבלות על מה שהיה נגזו ואיננו, הרי אם היינו מתייאשים מהגאולה ומהתיקון השלם לא היה כל מקום לאבלות כה ארוכה "גזרה על המת שישתכח מן הלב" ואין טעם להחיות אבלות זו ולהשתקע בצער ובאבלות, די באבלות הזמנית של של תקופת החורבן כזמן הסתגלות והשלמה עם החסרון שמה שהיה איננו עוד, ותו לא. כל האבלות נובעת אך מתוך הציפייה לכך שאותו דבר שאבדנו שוב ישוב ונחזור אליו ללא כל הקלולים שהיו בו בעבר.

אך באמת יתרה מזו, לא זו בלבד שהאבלות היא מחמת הציפייה, אלא האבלות בצורתה הנכונה היא זו שיוצרת את הציפייה הנכונה, היא זו שבסופו של דבר מקרבת את הגאולה את הבנין ואת התיקון השלם. האבלות היא זו שמחברת את עם ישראל בליבו ובשאיפתו למקום שאיננו, ומתוך אבלות זו ומתוך שאיפה זו שנבנית, צומחת תקוה וציפייה ותשוקה והתקדמות לעבר היעד הנכסף שעליו אנו מתאבלים.

ב] התענגות על הבכי

יש תיאור של רמב"ן (כתבי רמב"ן ח"א עמ' תכט) בקינתו לנכח המקדש שהוא מתאר את הרגשתו "טוב לי יום בהצרייך לבקר בהיכלך החרב ומקדשך השמם, לחזות ולרצות אבנייך ואת עפרייך לחונן, ועל חורבותיך לקונן. כי עפרייך כפי צוף ופנג, ובכיתי עלייך במר נפשי מספד מר ובככי אתענג, ויהיה כהרימי קולי ובקרעי בגדי מעילי, אז ינח לי". ניכר שהחוויה המרכזית שהוא מתאר הינה של הנאה ותענוג מהאבל ומהבכי. זו תופעה שכמדומה כולם מכירים שמנסים לבכות ולהצטער על החורבן, וכאשר באים לבכי יש תחושת סיפוק ורווחה בלב. ובדרך כלל זה מביך, כביכול אנחנו נהנים מהצער. אך כפי שהראנו אנו מוצאים חוויה זו אף אצל רבינו הרמב"ן.

עומק חוויה זו היא, שכאשר יש לנו דבר שנאבד ואיננו, הדרך להתחבר אליו ולהחיות אותו בנפש, הוא על ידי הבכי והצער עליו, הבכי מחבר את האדם לאותו מקום של נחשק ונשגב שהוא כה ציפה לו, וכה רצה אותו. אמנם החסר אינו נשלם על ידי הבכי, המקדש אינו נבנה והגאולה אינה באה, אך אותו מקום נכסף שמחמתו משתוקקים לגאולה, נבנה בלב האדם מחמת בכייתו ותשוקתו. הבכי מייצר את החלל בלב שבתוכו ננבטת התשוקה והציפייה. – מסיבה זו האדם מתענג על הבכי, לפני כן הוא מרגיש רק את השממון והריקנות בנפש מחמת החסר והאובדן, ועל ידי הבכי הוא מתחבר למקום של החסר, הוא מייצר בנפש את התבנית שאותו הוא היה רוצה שיהיה, וכך הוא יכול להשתוקק ולצפות. הוא יודע וחווה למה הוא מצפה.

כמוכן שמתוך הציפייה אף יבנה הבניין ותבוא הגאולה, וכלשון ריה"ל בכוזרי (ה, כז) בחתימת ספרו: "ובהערת בני אדם והתעוררותם אל אהבת המקום ההוא הקדוש יִהְיֶינָה העניין המיוחד, שכל גדול וגמול רב, כמו שנאמר 'אֶתְּהָ תִקְוֶה תִּרְחַם צִיּוֹן כִּי עֵת לְחֻנְנָהּ כִּי בָּא מוֹעֵד: כִּי רָצוּ עֲבָדֶיךָ אֶת אֲבִנֶיהָ וְאֶת עֲפָרָהּ יִחַנְנוּ, רוצה לומר, כי ירושלים אמנם תיבנה משיכספו בני ישראל לה תכלית הכוסף עד שיחוננו אבניה ועפרה".

ג] לידה וגאולה מתוך חורבן

וזהו שמצינו בחז"ל את העניין שהמשיח נולד מתוך החורבן, וכדאיתא בירושלמי ברכות (ב, ד) "עובדא הוה בחד יחודאי ... שרי תורך דהא הריב בית מוקדשא ... א"ל בר יודאי בר יודאי קמור תוריד קמור קנקניך דהא יליד מלכא משיחא", ומזה כתבו אחר"כ הראשונים (מאירי תענית ל, שבה"ל, כלבו, אורח"ה ועי' רמ"א תקנד, כב) שבת"ב אחר הצות יש להקל מעט האבלות שאז נולד המשיח. והיינו משום שדווקא מתוך האבלות בא התיקון אחר כך.

ובברכות (טז:; וסנהדרין (צב). "מאי דכתיב שלש הנה לא תשבענה שאול ועיצר רחם וכי מה ענין שאול אצל רחם אלא לומר לך מה רחם מכנים ומוציא אף שאול מכנים ומוציא. והלא דברים קל וחומר ומה רחם שמכניסין בו בחשאי מוציאין ממנו בקולי קולות, שאול שמכניסין בו בקולי קולות אינו דין שמוציאין ממנו בקולי קולות, מכאן תשובה לאומרים אין תחיית המתים מן התורה". ומבואר בזה שהקבורה היא סיבת התחייה כעין שהזרעה היא סיבת הלידה.

ד] הקשר בין חורבן לגאולה, ובין מוות ללידה

וזהו שמצינו אצל חז"ל מטבע לשון של 'קבר' בקשר לרחם 'אין פתיחת הקבר בלא דם', הלידה היא כביכול יציאה מהקבר, מהמקום בו נקבר הזרע והוא טמון בחושך חודשים רבים, ודווקא מתוך כך יוצא בסוף בצורה שלמה. [אנו מוצאים תיאור מעין זה אצל דוד "אודך על פי נזראות נפליתי נפלאים מעשיך ונפשי ידעת מאד: לא נכחד עצמי מן־אשר עשיתי כפטר רמקמתי בְּתַחֲתֵי־אֲרָץ" נראה שיש כאן הקבלה בין הרחם לקבר].

ועומק העניין הוא שהמיתה באה מחמת שהאדם קלקל את עצמו, ואם ישאר לחיות לעולם הרי הוא מנציה את הסרונותיו, וכאשר בעקבות החטא האדם מת, ויש תחלופה של דורות אבות יהיו תחת בנים, הרי לידה מחודשת זו, מייצרת אדם חדש ודור חדש שיכולים לתקן את עצמם, וגם אם יעמיקו הסרונותיהם הרי הארץ אוכלת אותם, ויוולדו ילדים אחרים, עד שבסוף הימים יבוא התיקון.

וזה עניין תחיית המתים שלעולם דרשו אותו חכמים על העניין של המשכיות הדורות והתיקון והשכר השלם שבסופם, שכאשר תשתלם ההתחדשות שיש בכח הטבע של העוה"ז שיוגיע לתכליתו, אז תהא אף ההתחדשות המתקנת את המוות והקלקולים שכבר אירעו, אך פשט הדברים היא על הלידה והמשכיות הדורות הבאה דווקא מתוך המיתה. לולי החטא והמוות שבעקבותיו, כל בני אדם הנולדים לרגלי אדה"ר לא היו אלא ננסים וחסרי משמעות לעומתו, וכן כל דור לא היה משמעותי ביחס לאבותיו, ורק מחמת שחטא אדם הראשון וחטאו אבותינו, יש אף לדור החדש מקום להשלים ולתקן הסרונות אבותיו. וזהו שאמרו בע"ז (ה.): "בואו ונחזיק טובה לאבותינו שאלמלא הם אנו כמי שלא באנו לעולם".

הווה אומר: המוות נוצר מחמת קלקול האדם, מחמת זוהמה שהטיל בו הנחש, מוות זה גורם לסוף הימים את תחיית המתים של קימת האדם השלם בכל השלמויות ונקי מכל הסרונות ואז 'זבלע המוות לנצח ומחה ה' אלהים דמעה מעל כל פנים'. ובין גזרת המצוות הנצחית לתחייה הנצחית, ישנם מיתות ולידות אין ספור המקדמות אותנו לתכלית זו של האדם השלם שלאחר תחיית המתים.

ה] חורבן המקדש כמיתה

כן הוא אף לעניין בית המקדש ש'במחשכים הושיבני כמתי עולם', והאבלות עליו היא כאבלות על מת וכפי שמצינו לשונות רבות באיכה ובקינות ובחז"ל, וידועה לשונו של רבינו הגר"א (ליקוט מ' בסוף ב' הספד"צ) "כי מעת שחרב הבית יצאה רוחנו עמרת ראשינו ונשארנו רק אנחנו הוא גוף שלה בלא נפש. ויצאה להו"ל הוא הקבר ורימה מסוכבת עלינו ואין בידינו להציל הן עכ"ם האוכלים בשרינו ומ"מ היו חבורות וישיבות גדולות עד שנרקב הבשר והעצמות נפזרו פיזור אחר פיזור. ומ"מ היו עדיין העצמות קיימות שהן הת"ח שבישראל מעמידי הגוף, עד שנרקבו העצמות ולא נשאר אלא תרווד רק מאתנו ונעשה עפר, שחה לעפר נפשינו. ואנחנו מקוין עתה לתחיית המתים, התנערי מעפר קומי וכו' ויערה רוח ממרום עלינו".

הרי קודם החורבנות המצב של ביהמ"ק ושל עם ישראל היה מלא הסרונות עד שגזרה חכמתו שטוב חורבנו מבנינו, טובה לו המיתה מן החיים, ומני אז ואילך אנו מתקנים את הנשמה של עם ישראל ושל המקדש, עד הזמן שתולד הגאולה והתיקון בתורה הראויה והשלמה. אף כאן החורבן מנקה ומטהר את הפגמים שבגוף הקודם, ומתוך זה נבנה הגוף החדש.

ו] שכיפר לה חורבנה

ובתוספתא ברכות (א, טו): "כי על אפי ועל חמתי היתה לי העיר הזאת, יכול אף עכשיו הרי היא באף ובחמה, ת"ל החר חמד אלהים לשבתו, הרי היא בחמדה ובתאוה מלמד שכיפר לה חורבנה". ומבואר שאף אצל הקב"ה עצמו דווקא מתוך החורבן והשבר והבכוי, מתעוררת התאוה והחמדה ומכפר לה חורבנה, והרי הן משתוקק להר קדשנו ותפארתנו, ועינו וליבו שם כל הימים.

מבואר בתוספתא יותר מזה, החורבן מכפר ומטהר, כל עניין החורבן היה מחמת השתוקקותו של הקב"ה למקום הנכון של הקשר, ומתוך כך מאם באף ובחמה בקשר המעוות של מקדש שנהיה למערת פריצים. החורבן הוא כדי לחשוף ולגלות את הצורה השלמה והאמיתית יותר של המקדש. ולכף אף אצל הקב"ה מתוך האבלות שהייתה לו בזמן החורבן ככתוב בישעיהו "פי יום מהומה ומבוסה ומבוכה לאדני ה' צבאות בגיא חזיון ... ויקרא אדני ה' צבאות ביום ההוא לבכי ולמסד ולקרה ולקרה ולקרה שק", ואמרו על זה בחגיגה (ה): שאותו היום הייתה בכייה בפרהסיא של הקב"ה עצמו בבתי גואי ובבתי בראי. דווקא מתוך זה 'כיפר לה חורבנה' ועדיין היא בחמדה ובתאוה, מתוך זה הוא משתוקק לקשר השלם והנכון. וכבר מתוך כפי ומספד זה, כבר נובטים השורשים למקדש השלם שהוא כה תאו וחומד.

ולכך זמן האבלות הוא זמן של 'רצוא ושוב' בין כפי על העבר ובין ציפיה ותקוה לעתיד, השתוקקות וחמדה ותאוה לצורה השלמה והראויה של עם ישראל. השתוקקות שאף תביא את הציפייה ומשם את הבניין. וזה מה שיצור את השלמות הזאת בתוך נפשנו פנימה, ומשם תצא אף להתפשט החוצה.

וזהו שאמרו חז"ל 'כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה', האבלות היא זו שתבנה את ירושלים, ותשמה את בניה המחברים אליה דרך אבלותם. הם אלו שיצרו את השמחה ע"י אבלותם.

* * *

כידוע, אבלות החורבן אינה רק על חורבן המקדש עצמו, אלא אבלות על קלקול עמוק בכל המציאות שלנו ושל העולם כולו, וכפי שמצינו בנביאים ובחז"ל על קלקולים רבים שנהיו 'משחרב בית המקדש'. לא רק שאין גילוי שכינה, אלא העולם כולו חסר. – כמובן ניתן לבאר ענין זה בפשטות ובעמקות בסגנונות רבים, ואענה בזה את עומק הענין ופשטותו, לפי חלקי.

ז] אמת ומציאות

אקדים, כבר נתבאר הרבה הענין של הקשר בין האמת ל'מציאות', אסכם את הדברים בקצרה. ואמשיך.

א. "ה' אחד" במובן העמוק ביותר היינו שהוא אינו רק מציאות ואינו רק אמת וערכים, אף אינו חיבור מקרי ביניהם, אלא מציאותו אמיתית ומחויבת. הוא מחויב המציאות, "ה' אֱלֹהִים אֶמֶת" (ירמיהו י, י).

ב. מציאותו מתגלה בבריאה, ואמיתתו בתורה. אף שבעיקר הדבר "איסתכל באורייתא וברא עלמא", והם מאוחדים בשורשם, מחמת סיבות רבות בפועל הם נפרדים ועל האדם מוטל לחברם.

ג. תכלית הרצון האלוהי בבריאה הוא לשם גילוי האיחוד הזה בין מציאותו לאמיתתו, וזה אינו יכול להופיע אלא מתוך הניתוק שבעולם החומרי, ועל ידי האדם שבכוהו לחברם.

ד. אף מבחינה אנושית האדם משתוקק לחיבור שני רבדים אלו בקומתו ובאישיותו. אם הוא ריק מנקודת האמת והמשמעות שלו, ו"הִיָּה כֹּל מִצְאֵי יְהִרְגֵנִי" (בראשית ד, יד) ללא כל תלונה ומענה, אין הבדל אם הוא קיים או לא. אז טוב מותו מחייו.

ה. תכלית הנאת האדם היא כאשר שני צדדים אלו בנפשו, האמת והמציאות, מתבטאים ומתממשים במלואם ללא כל סתירה ביניהם. איחוד שלם זה הוא בעולם הבא, אך אף עתה ניתן למעום מעיין עולם הבא.

יסודות אלו התבארו הרבה בגליונות תשפ"ד [מאמרי נה, משפטים, תצוה, כי תשא, ואתחנן, ועוד], עי"ש.

ח] האדם מצווה על האמת וה' משפיע מציאות

עתה נבוא לענייננו, למקדש ולהורבן.

כאמור, הקב"ה נוכח בעולם גם באמיתתו וגם במציאותו, וכן האדם מקבל את שניהם מה' ומשתוקק אליהם. בעומק הדברים שניהם עניין גם של אלוהים וגם של אדם. אלא שאחר קלקול העולם בחטא הדעת ובשאר החטאים המתמשכים, המציאות של העולם נהיית גסה יותר, היא יכולה להיות מנותקת מהאמת. לא עוד, אלא שאף את המציאות הרוחנית והאלוהית ניתן לקחת בצורה מעוותת, שהאדם מחובר רק למציאות האלוהית ולא לאמת האלוהית. הוא אף נהנה מהשפע האלוהי והרוחני הנותן עוז ותעצומות ומרגוע ואור בנפשו, אך אינו משעבד את עצמו לאמת האלוהית.

הלכך, הקב"ה הוא זה שצריך לצוות על העמדת האמת בארץ. האדם דואג למציאות ולא לאמת, ומנגד הקב"ה מצווה אותו על העמדת קיום האמת. וכאשר האדם מעמיד את האמת כראוי הקב"ה משפיע עליו משפע טובו הרוחני והחומרי. כביכול נוצרה כאן חלוקת עבודה שהאדם צריך לדאוג לאמת, והקב"ה בתגובה לזה דואג לו ומשפיע את הצד המציאותי, את שפע מימיו. האמת זו העבודה שלנו, ושפע מציאותו זה השכר שלו, אף שבשורש הדבר הם מחוברים לגמרי.

ט] המקדש מקום השפעת האמת והמציאות

מקום חיבור זה בין האמת למציאות מצוי בבית המקדש. שם הקב"ה נוכח באמיתתו ובתורתו, הוא נוכח על ידי הארון והלוהות והאמת שהוריש משמים ובהם הוא שוכן בעולם. ועל זה אומר ישעיהו: "נִשְׁגַּב ה' כִּי שָׁכַן כְּרוֹם מְלֵא צִיּוֹן מִשְׁפָּט וְצִדְקָה" (ישעיהו לג, ה). וכן אומר בתהלים: "עֲדַתְיָה נְאֻמָּנוּ מֵאֵד לְבֵיתָה נְאֻוָּה קִדְשׁ" (תהלים צג, ה). הקב"ה נוכח במקדש על ידי עדותיו והמשפט והצדקה שעליהם הוא מצווה. אך מאידך, הקב"ה נוכח במקדש בשפע ובאור היוצא מביתו דרך המנורה המשפיעה אור ודרך השולחן המשפיע פרנסה. וכפי שאומר דוד: "מִה יָקָר חֶסֶדְךָ אֱלֹהִים וּבְנֵי אָדָם בְּצֵל כְּנָפֶיךָ יִחְסִיּוּ; יְרוֹנֵן מִדְּשֵׁן בֵּיתְךָ וְנָחַל עֲדֻנְיָה תִשְׁקֶם: כִּי עֲמֶהּ מְקוֹר חַיִּים בְּאוֹרְךָ נִרְאָה אֹר" (תהלים לו, ח-י). הקב"ה משפיע את אורו ואת מימיו ונחל עדניו מתוך בית קודשו. וכן הוא אומר: "כִּמְלַח חֶרְמוֹן שִׁירְדָה עַל הַרְרֵי צִיּוֹן כִּי שָׁם צִוָּה ה' אֶת הַבְּרָכָה חַיִּים עַד הָעוֹלָם" (תהלים קלג, ג). ה' משפיע את ברכתו על ציון ועל עיר מקדשו. זה אף פשר כל הנבואות על מעיין שיצא מבית ה' לעתיד לבוא, וכפי שהיה בתחילה כאשר "נָהַר יֵצֵא מֵעֵדֶן לְהִשְׁקוֹת אֶת הַגֶּן" במקום שה' נמצא עם האדם. זהו 'נחל עדניך'!

י] האמת בארון והמציאות במזבח

מקום חיבור זה הוא גם מבחינה נוספת. הקב"ה נוכח במקדש על ידי הארון שזהו 'שם קדשו', זהו כסא כבודו, 'פֶּסַח כְּבוֹד כְּרוֹם מִרְאשׁוֹן מְקוֹם מְקַדְשֵׁנוּ' (ירמיהו יז, יב). ואילו המזבח עומד לפני ה', ודרך זה אנחנו באים להתוועד עמו. היינו, המזבח הוא המקום שהמציאות האנושית באה להתקרב ולהקריב את עצמה לפני ה' השוכן בתורתו ובארוננו, וכמו שאמרו "אדם ממקום כפרתו נברא", שם בקרבן ובתפילה הוא בא דרך המזבח העומד לנוכח 'משכן העדות'. ומאידך, ה' יורד לישראל דרך הארון המורה משפט וצדקה לישראל הבאים לעובדו. ואכן התכלית היא ששני צדדים אלו יהיו מחוברים זה לזה, אף הקרבת צריכים להיות לשם ה' אלוהי האמת והצדק המתגלה בלוהות העדות. זה עניין "זבחי צדק", זבחים הבאים בשם הצדק, לשם הצדק ובהתאמה אליו, ולא רק כרצון לדבקות בה' וקבלת אורו ומקור חייו, ללא יחס ומחויבות לאמיתתו.

יא] חטאי בית ראשון הפרדת המציאות מהאמת

אך זה באמת נקודת הניסיון של האדם, וזהו החטא הגדול והמצוי שאדם רוצה רק את מציאות ה' ולא את אמיתותו. באים לפני ה' לביתו ולמקדשו, מקריבים קרבנות ומכסים דמעה את מזבח ה', אך אין להם כל כוונה ורצון לקיים את מצוותיו ואת אמיתותיו. חטא זה הוא החטא שמהמתו נחרב המקדש, וכפי שאומר ירמיהו (ו, ג-יא): "כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הַיְטִיבוּ דְרָכֵיכֶם וּמַעַלְלֵיכֶם וְאַשְׁכְּנָה אֶתְכֶם בְּמָקוֹם הַזֶּה: אֵל תִּבְטְחוּ לָכֶם אֵל דְּבַרֵי הַשָּׁקֶר לֵאמֹר הִיכַל ה' הִיכַל ה' הִיכַל ה' הִמָּה: כִּי אִם הַיְטִיב תִּיטִיבוּ אֶת דְּרָכֵיכֶם וְאֶת מַעַלְלֵיכֶם אִם עָשׂוּ תַעֲשׂוּ מִשְׁפָּט... וְשִׁכַּנְתִּי אֶתְכֶם בְּמָקוֹם הַזֶּה בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבְוֹתֵיכֶם לְמַן עוֹלָם וְעַד עוֹלָם: הִנֵּה אֲתֶם בְּמַתְחִים לָכֶם עַל דְּבַרֵי הַשָּׁקֶר לְבַלְתִּי הוֹעִיל: הַגִּבְרֵי רָצוּחַ וְנֹאֵף וְהַשֹּׁבֵעַ לְשָׁקֶר וְקָמַר לַבָּעַל וְהַלֵּךְ אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא יִדְעֶתֶם: וּבְאֲתֶם וְעַמְדַתְּם לִפְנֵי בַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר נִקְרָא שְׁמִי עָלָיו וְאֲמַרְתֶּם נִצַּלְנוּ לְמַעַן עֲשׂוֹת אֶת כָּל הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵלֶּה: הַמְעַרְת פְּרִצִים הִיָּה הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר נִקְרָא שְׁמִי עָלָיו בְּעֵינֵיכֶם". היינו, שישראל חשבו שמספיק שהם דבקים במציאות האלוהית, וזה עיקר רגש הקדושה אצלם, אף שאינם מתאימים עצמם לאמת האלוהית, ואינם נוהגים במצוות ה' ובדרכי האמת והצדק הקדושה והיושר. מבחינתם, זה אינו עיקר העניין האלוהי.

יב] הגלות, הפרדה הפוכה

העונש על חטא זה הוא להפוך את המצב לגמרי. אם קודם לכן ישראל הרגישו את האלוהות רק בצד המציאותי ולא בצד האמיתי, עתה הקב"ה מסתלק מנוכחותו כמקדש והוא נחרב. עתה איננו פוגשים את הקב"ה כבריא או כמקדש, ואיננו חווים את אורו ואת שפעו עלינו, אף שפע נבואתו פוסק הוא אינו נוכח כאן. עתה כל הנוכחות שלו אינה אלא בתורה הכתובה והנותנה בידנו. עתה "אין לו לקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה". המציאות האלוהית הסתלקה ולא נשארה אלא האמת האלוהית. וזה כל המצב של הגלות, שהעולם הזה ריק מנוכחות אלוהית ומגילוי שכינה, וכל העניין אינו אלא בדבקות בתורה. וזהו שאמרו בעירובין (יה): "משחרב ביהמ"ק דיו לעולם שישתמש בשתי אותיות שנאמר כל הנשמה תהלל יה", עתה הגילוי האלוהי הוא רק ברובד גבוה יותר של האמת האלוהית, של החכמה והכינה, ואינו יורד לשתי האותיות האחרים שבשבם, לדעת ולמידות האדם, וודאי לא למימוש הארצי שבמלכות ה' התחתונה. וכידוע.

יג] ניתוק התורה מהמציאות

עונש זה מנתק את התורה מהמציאות, ועתה היא אינה מתיישבת בו כראוי, שהרי המציאות כולה ניתנה ביד רשע ואין בה נוכחות אלוהית. התורה כולה מסוגרת בתוך ארבע אמות של הלכה. וממילא אין קיום לתורה בתוך המציאות; המציאות נפרדה מהתורה מאז עזב ה' את המציאות. ובניגוד למצב בזמן המקדש שהוא גם שיא הקדושה וגם שיא הארציות [וכפי שנתבאר יותר במאמר לחנוכה], שיא האור והאמת ושיא השפע והברכה, עתה בגלות זה נפרד. ולכך כל "עם הארץ", שבנפשם מחוברים בעיקר לצד המציאות ולקומה הארצית, אינם מצליחים עוד להתחבר לתורה. וכך רוב העם מתנתק מהתורה, וזה עניין ש"עם הארץ" נהיה לכינוי גנאי ו"עמא דארעא אזלא ומדלדלא".

כמובן שזה מרחיק יותר את התורה מהארץ ואת הארץ מהתורה, זה מרחיב את החיץ ואת הקרע ביניהם, ומוסיף עוד 'ריחוף' ושגב לתורה שאינה מיושבת במקומה. ועל זה קונן המקונן "מִלְכָּה וְשָׁרִיָּה בְּגוֹיִם אֵין תּוֹרָה" (איכה ב, ט). ועל זה אמרו בהגינה "כיון שגלו ישראל ממקומם אין לך ביטול תורה גדול מזה". ביטול כל קיום התורה הוא כאשר אין קשר וחיבור בין התורה למימוש שלה בארץ הרחוקה ממנה. ואף שכאשר התורה אינה כבולה להתממש במציאות, יכולה להתגלות הארה שמימית גדולה יותר שעד עתה לא היה לה את הכלים להתממש בארץ, אך מטרת התורה אינה בתורה שמימית של מלאכים ש'הודה על השמים' אלא בתורה המתקיימת בארץ בין קרוצי הומר ילודי אשה, המממשים את התורה בארץ החיים. וזה אבד בחורבן הארץ והמקדש.

יד] אבלות על מיתה ועל גירושין

החורבן פעמים מתואר כמיתה, ופעמים מוגדר כגירושין. אך באמת שניהם עניין אחד, נקודת החיים בעולם היא בחיבור ובאיחוד בין האמת למציאות. אמת ללא מציאות, או מציאות ללא אמת, אינן חיים. ולכך אותו עניין של חורבן הוא מצד אחד כגירושין, פרידה בין הקב"ה לעם ישראל, שהיא הפרדה מהותית יותר בין הארץ לתורה, בין האמת למציאות, בין ה"ית לעולם כולו. פרדה זו היא מוות.

* * *

טו] הצום צמתוני אני

נעבור לדברי זכריה (פרקים ז-ח), בדבריו אני רואים ביאור על נקודת האבלות, החורבן והגאולה. כאשר שאלו אותו: "הֲאֵכָפָה בַּחֲדָשׁ הַחֲמִשִּׁי הַנֶּזֶר בְּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי זֶה בְּפֶה שְׁנָיִם", ענה ה' "כִּי צַמְתֶּם וְקִפּוֹד בְּחַמְיָשִׁי וּבְשִׁבְעֵי זֶה שְׁבָעִים שָׁנָה הַצּוֹם צַמְתִּי אֲנִי: וְכִי תֹאכְלוּ וְכִי תִשְׁתּוּ הֲלוֹא אֲתֶם הָאֲכָלִים וְאֲתֶם הַשְּׂתִיִּים" [ולהלן נבאר את המשך דבריו].

ויש להבין מה פשר תשובת ה', הרי ברור שהם האוכלים והשותים, אך האם מפני כן זה לא שאלה לה', הרי כל דיני התורה האדם הוא האוכל וה' אומר לו מה ואיך לאכול, הלוא גם ביום כיפור אנחנו האוכלים והשותים ואף על פי כן ה' מצווה עלינו לענות את נפשותינו.

וכן יש לברר פשר המילים 'הצום צמתוני אני', המפרשים פירשו האם צמתם בעבורי או לכבודי. אך לכאורה הלשון 'צמתוני אני' משמעו שאלה 'האם אני צמתי'. וכן מתפרש יותר מצד הניגוד ל'אתם האוכלים ואתם השותים'. משמעות הלשון כאומר להם 'אני לא צמתי, אתם צמתם, תחליטו אתם'. אלא שזה אינו מובן, וכי עלתה על דעתנו שהוא צם? וכי בשאלתם נראה שהם הושבים שהוא זה שצם?

ונראה בפשט הכתוב [ואפשר שזה אף כוונת המפרשים], שהרי באמת לשאול 'האבכה בחודש החמישי' היא שאלה מוזרה מאוד, וכי ממתי אדם שואל אם לבכות או לא, אם עצוב לו הוא בוכה ואם לאו אינו בוכה, אין הלכה 'כאן צריך לבכות', ומה שייך לשאול את זה. בהכרח ששאלה זו מניחה בתוכה שה' עצמו עצוב וכביכול צם מחמת החורבן. והם כשהם בוכים הם בוכים בשבילו, הם צמים יחד איתו. ההבנה הייתה שכאשר המזבח שומם ואין עליו קרבנות, אין מנסכים עליו יין, שולחין ה' ריק מלחם, או ה' כביכול אינו אוכל ואינו שותה, ולכן יחד איתו אף אנחנו צמים ואיננו אוכלים. ולכך שאלו על מצב זה של הבנין שבנו, האם עתה ה' שמח בו או שהוא עדיין עצוב על החורבן, האם יש מה לבכות איתו עוד.

[ניתן להוסיף שבזמן זה כאשר ההיכל נבנה אך היה זה בצורה דלה, בצורה שיש שמחים על הבנין ויש בוכים עליו, ככתוב בעזרא (ג, יב) "וַרְפִּים מִהַפְתָּנִים וְהַלְוִיִּם וְרֵאשֵׁי הָאֲבֹת הַקִּנְיָנִים אֲשֶׁר רָאוּ אֶת הַפֶּיַת הָרֵאשֹׁן בְּיָסְדוֹ זֶה הַפֶּיַת בְּעֵינֵיהֶם בְּכִים בְּקוֹל גָּדוֹל וְרָפִים בְּתַרְוֵהָ בְּשִׂמְחָה לְהָרִים קוֹל", ועל זה באה השאלה [כמה שנים אח"כ] האם אכן יש לבכות, מי צודק הצעירים או הזקנים. האם ה' בוכה עם הזקנים או שמח עם הצעירים. האם עכשיו טוב לו כאשר יש מזבח אך הוא כה עלוב ביחס למה שהיה בבית ראשון].

אנו מוצאים אף הבנה זו בדברי הפרושים בחורבן בית שני, וכפי שמצינו בב"ב (ס): "כשחרב הבית בשניה רבו פרושין בישראל שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין. נטפל להן ר' יהושע אמר להן בני מפני מה אי אתם אוכלין בשר ואין אתם שותין יין? אמרו לו נאכל בשר שממנו מקריבין על גבי מזבח ועכשיו בטל נשתה יין שמנסכין על גבי המזבח ועכשיו בטל", ועיי"ש מה שענה להם.

וכאן בא ה' לומר להם: "הצעיר על החורבן אינו צער על זה שאין לי קרבנות ונסכים, אתם לא צמים יחד איתי, ואני כלל לא צם. הצער וההימנעות מאוכל היא שלכם על עצמכם ועל מצבכם הגרוע מחמת שהסתלקתי ממכם". ה' אומר להם, השאלה אם לבכות או לא, אם לצום או לא, אינה תלויה איך אני מרגיש, אלא איך אתם מרגישים.

טז] האבלות היא על עצמנו וחסרוננו

עניין זה שה' בא עתה "להנך" אותם שהאבלות אינה בשבילו ואינה על הצום שלו, אלא זה עניין שלהם אם טוב להם עכשיו או לא, הוא עניין עקרוני מאוד בכל תפיסת הברית בין הקב"ה לעם ישראל, האם עיקר העניין הוא בשביל עם ישראל כפי שה' מנסה להסביר, וממילא אף הם צריכים מתוך עצמם לעבוד את ה', התורה אינה כפויה עליהם אלא הם צריכים לקבל את זה מעצמם 'הדר קבלוה מאהבה'. או שכל התורה היא בשביל הקב"ה ואנחנו עושים את זה רק כדי לקבל את התמורה, וממילא פעמים שאדם עושה שיקול שיותר טוב לו העבירה, ואז הכל מתנהל בקטנות.

רק כאשר עם ישראל מבין שהקשר שלו עם הקב"ה, הוא עניין שלו, ואמור לנבוע מתוך עצמו, רק אז עם ישראל לוקח אחריות על התורה ברצינות. זה עניין אישי שלו. זהו שאומר ירמיהו (לא, כא): "עַד מֵתִי תִתְחַפְּקִין הַבַּיִת הַשְׁלֹבֶכֶה כִּי בָרָא ה' הַדְּשָׁה בְּאָרְצָךְ נִקְבָה תִסֹּבֵב גְּבָר", העניין של התורה אינו שתבינו שזה טובה לה', אלא שזה 'לטוב לכם' והיא הייכם ואורך ימיכם'. הדיוק הנוקדני הזה חשוב מאוד בימים אלו של שיבת ציון, כאשר התורה של 'כפה עליהם הר כגיגית כשלה' ועתה מוטל עליהם לחרות אמנה מעצמם ולקבל את התורה מאהבה. לכך שלא יחשבו שהבכי שלהם על החורבן הוא בכי על ה', שעבודת ה' שלהם היא בשביל ה', אלא זה בשביל עצמם, וממילא אף באחריותם המלאה.

יש להדגיש: באמת במקומות אחרים כן מצינו בחינה של צער השכינה, אף שכמובן צער זה אינו רעב כפשוטו וכפי שאומר אסף בשם ה': "אם אָרְעֵב לֹא אֶמְרֶךָ כִּי לִי תִגַּל וּמְלֶאכֶה: הַאֲזַכֵּל בְּשֶׁר אֲפִירִים וְדָם עֲתוּדִים אֲשַׁתֶּה" (תהלים נ, יב-יג), אך באותו עניין שיש 'ריח נחוה' ו'קרבני לחמי', יש אף צער על כי "הכרת מנחה ונסך מבית ה'", אך כאן בא ה' להדגיש להם צד זה שהברית בתיקונה היא בשבילם, ואבלות החורבן היא על עצמם.

אף לנו חשוב להדגיש לעצמנו, האבלות היא על הכאב שלנו, על החיסרון שלנו, על המוות שלנו, על הפרידה שלנו. כאשר נחוה את זה כך, האבלות תשוב ותזקק בנפש את אותו מקום שחסר לנו, וכפי שנתבאר לעיל מתוך זה תנבוא הציפייה לישועה, וההתקדמות הלאה. – בניגוד לתפיסה שעיקר הצער היא על שהוא אין לו בית, ולא מתוך הבנת החיסרון שלנו, אז הצער אינו מצמיח כלום.

יז] נקודת הקרבה והריחוק

מיותר לומר, שכמובן שבוחר כליות ולב "מבין" את השאלה שלהם, הוא מבין שהשאלה המסתתרת בתוך השאלה ההלכתית היא שאלה האם עכשיו ה' נמצא אתם ברוגז או בשלום, האם כבר תם הפירוד בינינו, האם עכשיו אנחנו כבר מסתדרים ביחד. אלא שזה שאלה שלא נעים לשאול, ומחפשים לעטוף את השאלה הטעונה הזאת באיציטלה של שאלה הלכתית. ועל זה דבר

ראשון ה' "מעמיד אותם במקום" ומדייק אותם, 'השאלה ההלכתית היא החלטה שלכם זה לא קשור אלי, אל תשאלו אותי אם לבכות או לא.

לגבי שאלה זו, האם עתה ה' בשלום איתם ברוגז, האם החל מצב חדש או הם עדיין בריחוק. עונה ה' "עֲתָה לֹא כִימִים הָרֵאשִׁימִים אָנִי לְשִׂאֲרֵית הָעָם הַזֶּה נָאִם ה' צְבָאוֹת: כִּי זָרַע הַשְּׁלוֹם הִגִּפֵּן תַּתֵּן פְּרִיָּה וְהָאָרֶץ תַּתֵּן אֶת יְבוּלָהּ וְהַשָּׁמַיִם יִתְּנוּ טַלָּם וְהִנְחַלְתִּי אֶת שְׂאִירֵית הָעָם הַזֶּה אֶת כָּל אֱלֹהִים ... כִּי אֲשֶׁר זָמַמְתִּי לְהָרַע לָכֶם בְּהַקְצִיף אֲבֹתֵיכֶם אֹתִי אָמַר ה' צְבָאוֹת וְלֹא נִחַמְתִּי: כִּן שִׁבְתִּי זָמַמְתִּי בְּיָמִים הָאֵלֶּה לְהִיטִיב אֶת יְרוּשָׁלַם וְאֶת בֵּית יְהוּדָה אֶל תִּירָאוּ".

ועיין היטב בדבריו את הדברים הפשוטים שהוא מבאר כסיבת החורבן וסיבת הגאולה, את המצב החסר ואת המצב השלם. שכמוכן אף הוא ככל הנביאים חוזר על הדברים הפשוטים שהגאולה תלויה אמת משפט וצדקה. אך בדבריו מצינו בזה דגש גדול יותר, הוא מעמיד את הדברים על עניין זה בצורה ברורה, שה' 'קרא ולא שמעו' ה' רצה את האמת, אז אף כנגד זה 'יקראו ולא אשמע' והוא לא ישפיע עליהם את השפע שאליו הם נושאים את עיניהם. ומאריך לבאר שכל זה מחמת שלא שפטו משפט אמת לא עשו חסד איש עם אחיו, וחשבו רעה אחד על השני, זה גרם לכך שה' הסתלק מהם וגלו.

וכאשר יהיה התיקון, אז 'שבתי אל ציון ושכנתי בתוך ירושלים ונקראה ירושלים עיר האמת', ה' ישוב ויחזיר עימו את האמת והצדק לירושלים. עתה 'זרע השלום הגפן תתן פריה והארץ תתן את יבולה והנחלתי את עמי ישראל את כל אלה'. עתה ישוב השלום לירושלים, ה' שוכן בה והכל מתברך. - ואף הלאה זה תלוי בישראל, האם הם שומרים אמת זו, וממנה אף תתברך מציאותם בארץ "אלה הדברים אשר תעשו דברו אמת איש את רעהו, אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם, ואיש את רעת רעהו אל תחשבו בלבבכם ושבעת שקר אל תאהבו, כי את כל אלה אשר שנאתי", ה' אומר השלום שיהיה לכם תלוי בשלום שאתם תעשו איש עם אחיו, השלום החומרי תלוי בשלום הערכי. השפע הארצי תלוי באמת כמשפט ובצדקה.

ה'שלום' הוא שלום בין ישראל להי"ת, בין האמת למציאות, ה' אוהב את האמת והצדק ושונא את הרשע והרוע, זה היה סיבת החורבן, וזו סיבת הגאולה. זו הנקודה של בנין ירושלים.

דברי זכריה אלו מבארים את מה שהארכנו לבאר, על החורבן והגלות מול הגאולה והבנין, ביחס לאמת ולמציאות, לנקודת הרצון האלוהית באמת ובמשפט, מול נטיית החטא האנושית לרצות במציאות המנותקת מאמת.

יעזרנו אלוהינו לראות בנחמת ציון, לזכות לראות שירושלים היא עיר האמת והר' ה' צבאות הר' הקודש. אמן.

8484973@gmail.com להצטרפות לרשימת התפוצה להערות ותגובות

לגליונות קודמים

ספר מעמקי ים – או"ח

בהלכה ודעה

תוכן עניינים ודוגמא

לרכישה ניתן לפנות אלי במייל

מאמרים ושיעורים

- א. דברים – ביאור התורה (מאמרים תשפ"ד)
- ב. אבלות החורבן (מאמרים תשפ"ד)
- ג. בענייני אבלות החורבן (מעמקי ים-או"ח סי' ה')
- ד. הצומות בזמן הזה והמסתעף (שיעור)
- ה. אבלות החורבן (שיעור) – תמלול ועריכה בינה מלאכותית.
- ו. ציפייה לישועה (שיעור) – (שיעור נוסף – דומה קצת)
- ז. כינה על ירושלים.

בעזרת ה' אני מעוניין להוציא לאור ספר 'מעמקי ים – פרשיות ומועדים'. בתקוה להורידו לדפוס לקראת השנה הקרובה הבעל"ט. הספר מכיל את המאמרים השבועיים שפורסמו ברשימת התפוצה בשנת תשפ"ה, בחסד ה' עלי.

המאמרים עברו עריכה, ונוספו עליהם מאמרי דעה נוספים. מאמרים אלו מלבד שהם מבארים נושאים יסודיים בפרשיות התורה והמועדים, הם מתייחסים לנושאים רבים ומגוונים באמונות ודעות בכלל, וביחס למצב ישראל בשנים האחרונות.

הספר אמור להכיל כשבעים מאמרים וכ-600 עמודים.

המעוניין להנציח את הספר לזכות ולע"נ יקריו נא יפנה אלי במייל.

תודה רבה
יחיאל מאיר

